

foradada). Però *trepàt* ben cert no havia mort, i ha continuat fins a les nostres generacions, com a terme de llenguatge popular de gent entesa, o amb deix noble, i un bri literari, però en la ploma d'escriptors d'estil viu sense transigència, i desdenyosos del purisme:

«La volta del cel era un espessor de vellut fosc, *trepada* pertot arreu, ab vols de llumenetes ---» quan contemplava les estrelles EmVilanova (*Plorant i Rient*, 175.17); «aquella gegant estiva de brunes pedres --- com una muralla; *trepada* en sos peus per l'ample y arrodonit portal», Pons Mass. (*Colla del C.* xi, 13.7); «jo mai no havia vist una claror de sol, com aquella que es transparentava en les fulles, i m'omplia la cambra de clapes grogues, *trepades* de blanc»; «fins que, observant la trona de pedra, sostinguda per un ocellàs, àguila o cigne, amb les ales esteses, va reparar que, per una inflexió del seu coll, la roca havia estat *trepada*, per donar-li l'ondulació graciosa del moviment», Cotomines (*Pina* xi, p. 181; *Silèn*, xvi, 211)=O. C., 86b; «son davant merodanc i només *trepàt* per un portalet insignificant --- tres --- espitlleres ---», Narcís Oller (a. 1900, *Mem. Lit.*, 296).

Així la situació en el cat. central, en els altres dominis dialectals no és gaire diferent; el valencià Lamarca registrava «*trepàr*: recortar» en el seu dicc. val.-cast. 25 de 1842; en la indústria surera del Baix Emp. *trepàr* és encara el terme per a «treure els discos de la tira, amb la màquina de barrinar o de fer discos» (BDC xiii, 154); una mena de cep o raïm negre de gust molt dolç es diu *trapat* a Tortosa, Gandesa i Cardona, probablement dit així perquè consta que és de «pell molt fina» (comparació amb els vels *trepats* a l'antiga), cf. el cep *trepadell* infra, i *AlcM* en cita altres usos tècnics a Tremp, Solsona i Urgell (§§ 4, 6); V. infra el usos de *trepà* en el val. de Manises i en l'occid. d'Urgell.

Fora del català, poca extensió ha tingut *trepàr*, en la Romània, encara que alguns testimonis escadussers en els dominis lingüístics veïns, sobretot pel que fa a derivats com *trepà*, es podrien entendre a manera de supervivència d'un mot autòcton (menys desenrotllat 40 allà), tant com a contagi o manlleu del nostre. Avui no sembla que es trobi en llengua d'oc (manca en el *TdF*, Palay etc.), però el PSW va recollir dos testimonis clars en prosa de c. als Ss. XIII-XIV de *trepàr* en aquest sentit (els dos últims del seu article *trepàr*); no en manca algun antic testimoni aragonès «una còfia de terció pelo negro, *trepada*» inv. de 1497 (BABL II, 88).

Però els rars testimonis castellans de *trepado* en el nostre sentit, són quasi tots de gent valenciana, o que s'havia format entre nosaltres, o susceptibles d'imitar un ús sumptuari més estès entre catalans: en el *Corbacho* de Mtz. de Toledo, a. 1438, text ple de catalanismes; altrament sobretot *trepà*: «y también quiero que sepas / que aunque fueras sancto Papa, / tornarás a coser *trepas* / y remendarás tu capa» en el val. JTimonedà (mj. S. xvi), un altre en el *Lazarillo* i Nebrixa porta *trepada cosa* i *trepà de vestidura* en els mateixos termes que el seu adaptador català Busa. Per a un salm. *trépagó* i alent. *trepà* que en semblen deri-

vats, veg. DECH v, 623b42-46 (article TREPÀR II, on deixo algun detall de poc interès).

És evident que *trepàr* és inseparable del substantiu *trepant*, el qual sí que apareix arrelat en diverses llengües romàniques. És el nom del filaberquí, barrina o instrument de perforar, popular entre nosaltres més o menys pertot. Com a terme d'oficis crec a Bna. mateix [Belv., Lab.], d'on deu venir la definició del *DAG*. «espècie d'estenalles o punxó rodó i foradat de la punta, per a fer forats grossets: sacabocados»; fins al capdamunt del Pallars, me'l donaten (pron. *trapán*), com a nom del filaberquí; *AlcM* en dóna diverses variants mallorquines; 1 eiv. «*trepàn*: berbiquí», PzCabrero.

Que la terminació presenti manta variant, ja és d'esperar donada la forma de l'ètimon grec i b.-llatí. D'alguna d'elles no manca doc. antiga i fins medieval: *trepà* és la forma registrada per Lacav., i és la que sembla trobar-se (si no s'escapà la tilde de *trepā*=*trepàn*) en un doc. ross. de 1397: «un *trepà* de fe<r>re» (*InuLC*, s. v. *galzadora*). Que no abundi la doc. antiga no crida gens l'atenció, donada la poca extensió que ha tingut entre nosaltres l'estudi de l'antiga lexicografia tècnica; i al capdavant la documentació del mot en castellà, en francès, i en baix llatí (llengües tan estudiades internacionalment) és també ben fragmentària. En tot cas no hi ha absolutament cap raó per suposar (com *AlcM*) que el nostre mot vagi ser pres del francès, on precisament no ha pas estat prolífic com ho fou entre nosaltres.

Que la variant en predomini, *trepant*, amb -t, ja ho seria, almenys a la fi de l'E. Mj., ho prova indirectament el fet de ser la manllevada del cat. pels sards (campid. *trapanti*: MLWagner, *RFE* ix, 238). El fr. *trépan* 'instrument per a trepanar' apareix en el S. xvi, 35 i n'hi ha variant *trepane* el 1490 (*RFGn*. xxxii, 176); del cast. *trépano* n'hi ha algun testimoni des de 1581 (per cert, amb l'accentuació poc segura). Del b. ll. *trepantum* no tenim més que la dada de Du C. en uns sermons de Vossius (VIII, 168b), siguin els de c. 1600 o anteriors, que ho donen com a cosa antiga i ben coneguda en el món europeu llatinitzant; i és ben segur que n'hi deu haver casos medievals, puix que formà *trepantar*, el mot comú a tota la cirurgia europea; cf. *trepantar* en Cauliac (infra). Sospitem un antic focus catalano-occità del mot internacional, des del temps de Tederic el Català, Arnau de Vilanova, la cirurgia de Raimon d'Avinyó etc.

És clar que en català el plural *trepans*, que es confonia fonèticament des d'antic amb el plural d'un participi en -ant, va donar lloc a la formació d'un singular analògic *trepant*. És evident que el b. ll. *trepantum*, amb el seu acompanyant romànic, prové del grec *τρήπανον* 'barrina', 'trepant', i que aquest és derivat del gr. *τρήπαν* 'foradar'. Un terme tècnic com aquest, no documentat en el llatí antic, però amplament estès, degué ser adaptat per la gent llatina en moments diversos; i en variants diverses, segons les diferents tècniques i ambients. En part en dates ja antigues, i llavors amb la sonorització de la -p-, com en *tribe*, *tribana*, *tribanell*; en part degué penetrar més tard o per